

לי גבורה

פרקי הדרכה בתיקון המידות

מתוך וועדים שנמסרו בפני מבקשי דעת
בישיבת אברכים 'מדרש אליהו' אלעד
ע"י הרה"ג רבי אהרן שׁווב שליט"א

ענין הצחוק דחטא העגל
ותיקונו בצחוק דפורים

והלכת בדרכיו

מאמרים בדרכי ההנהגה ומידות הרחמים

שנמסרו על סדר הספר הקדוש "תומר דבורה"

בטעם שראוי שיתרמה לבוראו

כתיבה ועריכה:
הרב אריה לייב גולדשטוף שליט"א

יו"ל ע"י "מכון להבין"

להארות ולהערות, ולקבלת
במאמר מידי שבוע בדוא"ל:
lehovin.tora@gmail.com
050-4166000

לשמיעת השיעור

ב'קו להבין' - 073-2951381

שלוחה: 1-2-4 שיעור: 2

השחוק המהלל מול השחוק האמלל

תקון הצחוק ד'ויקומו לצחק' בחטא העגל על ידי השחוק של פורים

בחטא העגל התברר חוסר החיבור של ישראל לתורה

בפרשתנו - פרשת 'כי תשא' מובא החטא הנורא שחטאו ישראל ארבעים יום לאחר מעמד הר סיני, 'חטא העגל'¹:

וַיַּעֲשֶׂהוּ עֶגְלָה מִסִּבָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.
וַיִּשְׁכְּימוּ מִמְּחִרָתָהּ וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגְשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׂתוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק.

הראשונים מבארים שלא היתה כאן כוונה לעבוד עבודה זרה כפשוטו, שזה לא יתכן לאחר שראו בעיניהם את הגילוי של ה' יתב' במעמד הר סיני, ועוד קודם לכן - ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף.

אלא, עם ישראל הרגישו שאין להם מספיק חיבור פנימי לתורה, עד שכאשר משה רבינו עלה למרום ולא חזר, חששו שהם עלולים לעזוב את התורה, ולכן ביקשו שתשלוט בהם מידת הדין - שהיא פני ה'שור' שבמרכבה, ועל ידי כך הם יהיו שמורים שלא לחטוא.

ואם כן, החומרה הגדולה של החטא היתה בעצם זה שלא היה להם חיבור פנימי לדברי התורה, והיו זקוקים לעזרה חיצונית של מידת הדין.

שהרי אותה קבלת התורה היתה בכפיה, ולא בחיבור פנימי שלם. וכפי שאמרו חז"ל:
"כפה עליהם הר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם"².

ובחטא העגל התברר אכן שעם ישראל נשארו במצב של ה'כפיה', ולא השכילו להתחבר באהבה לדברי התורה.

שורש חטא העגל "ויקומו לצחק"

והנה, בלשון התורה מבואר שהשיא של חטא העגל היה ב"ויקומו לצחק". כאשר מיד לאחר מכן כתוב³ "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ רַד פִּי שִׁחַת עַמְךָ".

רש"י מבאר שהלשון "צחוק" יש במשמעו גילוי עריות ושפיכות דמים. ובמקום אחר מבאר שכלולים בו כל ג' עבירות החמורות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים.

ומעניין לציין, שבפרשת וירא על הפסוק:⁴ "וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִי אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצָּחֵק". מבאר רש"י שהכוונה לג' עבירות חמורות, ואת המקור לפירוש שמדובר על עבודה זרה הוא מוכיח מהלשון האמור כאן "ויקומו לצחק".

ומאידיך בפרשתנו רש"י משמט, ומזכיר רק את הערך המוסף של החטא שזה ג"ע ושפ"ד.

¹ שמות לב, ד-ו.

² שבת פח ע"א.

³ שם פסוק ז.

⁴ בראשית כא, ט.

ותמוה ביותר.

ועוד יש להתבונן: מדוע החומרה של חטא העגל מתומצתת בביטוי "ויקמו לצחק"? מה יש בו באותו 'צחוק' שהוא כל כך חמור?!

כח השחוק בחודש אדר

הסוגיא של הצחוק קשורה לעבודתנו בחודש אדר, ובהמשך נגלה כי כשהצחוק נעשה בצורה המתוקנת - יש בכוחו לתקן את ה"ויקמו לצחק" של חטא העגל.

וכפי שנבאר -

בספר יצירה⁵ מבואר סדר של י"ב אותיות, שבכל אחת מהם רמוז בה כח ההשפעה על פרט אחד מאותם דברים בבריאה שמחולקים גם הם לי"ב חלקים. והם החודשים, המזלות, השבטים ותכונות הנפש.

וכך נאמר שם על האות ק⁶ -

המליך אות ק' בשחוק, וקשר לו כתר וצרפן זה בזה וצר בהם דגים בעולם, ואדר בשנה, ורגל שמאל בנפש זכר ונקבה.

מבאר שם הגר"א:

שחוק באדר - "משתה ושמחה ליהודים" כו', וכן הגאולה באלף הששי שבו עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כו'.

האם הצחוק הוא טוב או רע?

ויש להתבונן: האם ה'צחוק' הינו דבר חיובי או שלילי?

מחד -

חטא העגל מכונה "ויקמו לצחק", וגם חטאיו של ישמעאל נקראים "מצחק".

ואמרו חז"ל⁷: "אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה".

גם הליצנות היא בכלל הצחוק, והיא בודאי מידה גרועה. במדרש⁸ קראו על עמלק את הפסוק⁹ "לץ תִּפֶּה וּפְתֵי יַעֲרִים".

מאידך -

יצחק נקרא על שם הצחוק¹⁰ -

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שְׁם בְּנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק... וַאֲבָרְהָם בֶּן מֵאָת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ. וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק לִי.

בחודש אדר "משנכנס אדר מרבנים בשמחה"¹¹, וימי הפורים הם "ימי משתה ושמחה"¹².

⁹ משלי יט, כה.
¹⁰ בראשית כא, ג-ו.
¹¹ תענית כט ע"א.
¹² אסתר ט, כב.

⁵ פרק ה'.
⁶ משנה ז'.
⁷ ברכות לא ע"א.
⁸ שמות רבה כז, ו.

וכן על לעתיד לבא נאמר¹³ "אָז יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ", ובספרי הפנימיות¹⁴ מבואר שהתענוג של לעתיד לבא ותחיית המתים יהיו בזכות יצחק אבינו וכח ה'צחוק' שייך לו. ומעתה עלינו לברר: מה עניינו של הצחוק? האם הוא טוב או רע?

מה הייחודיות של השמחה בפורים יותר משאר המועדים?

יש להתבונן מהי עבודת הצחוק והשמחה המיוחדת לפורים, שהרי בכל המועדים נצטוונו להיות בשמחה, כמו שנאמר¹⁵ "וְשִׂמְחֶתָּ בְּחֻגְךָ", וכפי שאנו אומרים בנוסח התפילה "מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה". ובודאי יש הבדל בין השמחה של פורים לשמחה שבמועדים, שהרי בפורים יש ענין של התפרצות שמחה מעבר לכל הגבולות, "עד דלא ידע"¹⁶ בסילוק הדעת, מה שלא מצינו בשאר המועדים. בנוסף, מובא בחז"ל¹⁷:

כל המועדים עתידין להבטל וימי הפורים לא יבטלו, שנאמר "זוּכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעֲם".

אם כן, עלינו להבין מה התוכן של עבודת השמחה והצחוק המיוחדת לפורים?

צחוק - יציאה מהחוק

הפירוש של המושג צחוק הוא - יציאה מן החוק.

"צחוק" נוטריקון צא מהחוק.

ניתן לראות זאת גם במציאות הגשמית, שכל יציאה מהסדר הרגיל מעוררת צחוק.

הצחוק הראשון בתורה הוא כשאברהם אבינו הוליד בן בגיל מאה שנה, שזו יציאה גמורה מהמסגרת והמערכת הרגילה.

בדרך רמז נוסף, שהצחוק של אברהם אבינו היה מחמת היותו בן ק' שנה, וכבר ראינו בדברי ספר היצירה שהאות ק' היא שורש כח הצחוק.

כי עניינו של ה'חוק' הוא צמצום והגבלה לפי הכללים, וכנגד זה הצחוק - מבטל את החוקים והכללים.

גם בלשון חז"ל¹⁸ מצינו "טפח עצב" ו"טפח שוחק". 'צמצום' מול 'מרחב'.

ואולם, ביציאה מן ה'חוק' יש שתי אפשרויות, לטובה ולרעה:

הצחוק המתוקן של יצחק, מול הצחוק של זרעו הפגום - עמלק.

ונבאר -

סדר העולם המתוקן בנוי על חוק

באופן כללי העולם הזה בנוי על חוק וכללים, יש דין ויש דיין. והסיבה לכך היא משום שרק כך נהיה 'מחונכים' ונצמד בדרך הנכונה לעבר התכלית הרצויה.

¹⁶ מגילה ז ע"ב.

¹⁷ מדרש משלי, וראה רמב"ם מגילה ב, יח.

¹⁸ עירובין ג ע"ב.

¹³ תהילים קכו, ב.

¹⁴ ליקוטי תורה פרשת וזאת הברכה. הרמ"ז ריש

פרשת תולדות.

¹⁵ דברים טז, יד.

ולפיכך היציאה מן ה'חוק' במובן הפשוט של ההתעלמות מקיומו וחובתו ו"לעשות ממנו צחוק", היא חטא גדול ביותר.

זה גודל העוון של 'כת ליצינים' שאינם רואים פני שכינה. ועל כך אמרו "ליצינות אחת דוחה מאה תוכחות". כי הצחוק מהסוג הזה מונע את קיום החוק ומבטל את היכולת של הקב"ה להשפיע ולהנהיג את האדם בדרך הראויה¹⁹.

וזה הסיבה שאסור לאדם למלא פיו שחוק בעולם הזה, כי כל תופעה של צחוק הוא הפקעה מהסדר הנכון והראוי. ואנו חייבים להתנהל אך ורק לפי החוק והמשפט של כל דיני התורה, ואין כל מקום לקלות ראש והפקרות.

הנהגת הרחמים שמעל החוק

אולם - כנגד זה יש צחוק מתוקן, והוא הצחוק שאינו מבטל את החוק, אלא מגלה הנהגה עליונה למעלה ממנו.

טרם נבאר הענין נקדים את דברי הרמח"ל שמרחיב ביסוד זה, וזה תמצות דבריו הקד'20:

"שתי מידות שם הקב"ה לנהג בם את עולמו, אחת - מידת המשפט, ואחת - מידת השליטה והממשלה היחידית.

מידת המשפט היא מידת הטוב ורע, שבה תלויים כל עניני הטובות והרעות בכל תולדותיהם; ומקור המידה הוא הסתר פני טובו, והעלם שלמותו.

מידת הממשלה היחידית היא מידת תיקון כל הנבראים בכחו יתברך, אף על פי שמצד עצמם לא היו ראויים לזה, והיא הסובבת והולכת בהעלם בכל דרכי המשפט עצמו, לסבב כל דבר אל השלמות לבד; ומקורה הוא חק טובו הפשוט ית', שאף על פי שנתעלם, לא זו מלהשקיף עלינו לטובה.

מידת המשפט היא המתגלית ונראית, מידת הממשלה היא המתעלמת ומסתתרת לפנינו".

העולה מן הדברים, שההנהגה של ה'חוק' שהקב"ה קבע בבריאה, אינה סוף דבר, שכן היא עדיין צמצום והסתר לפי כללים של שכר ועונש.

ההנהגה העליונה יותר, היא זו הפורצת את כל הגבולות ומשפיעה שפע רב בלי קשר למעשי התחתונים.

להנהגה עליונה זו נזכה רק לעתיד לבא, כאשר יתגלה שכל המציאות היתה אור, גם החושך והרע היה טוב.

וזהו הצחוק המרומם, שהוא יציאה מן החוק אך אינו מבטלו חלילה, אלא רק מגלה הארה והנהגה עליונה ופנימית יותר.

גילוי "הארת אבא" העליונה ביום הפורים

האריז"ל כותב²¹ שבפורים התגלתה הארה עליונה ביותר הנקראת "הארת אבא".

²¹ שער הכוונות, פורים.

¹⁹ ראה מסילת ישרים פרק ה.

²⁰ דעת תבונות סימן נ'.

אין בשכלנו יכולת השגה בעניינים גבוהים ונשגבים אלו, אך ננסה להתחבר ולגעת בשולי העניין, שנזכה להתחזק ולו במעט באמונה בבורא יתב' שמו. ועל כן נמחיש במעט את חידוש ההנהגה העליונה, במשל פשוט:

מעשה באב שביקש להקים מוסד לימודים על מנת לחנך בו את בנו. בכדי שהחינוך יהיה טוב, הוא הורה לכל הצוות החינוכי שעליהם להתנהג עם בנו לפי הכללים הרגילים בלא משא דין ורחמים, ואם הוא שוגה וחוטא יש להענישו מבלי להביט לכך שאביו הוא מנהל את המוסד כולו.

גם האב בעצמו בהיותו "מנהל" המוסד, התנהג עם בנו לפי הכללים, ולפעמים אף היה נראה בעיני הבן כאיש רע שמעניש ומגביל.

באחד הימים אותו הבן יקיר עשה מעשה נורא, שעל פי כל הכללים הרגילים צריך להשליך אותו לגמרי מהמוסד. וכך אכן היו נוהגים עם כל ילד אחר.

אולם ברגע זה האבא מתהפך מ"מנהל" ל"אבא", ומסביר: הרי כל הסיבה לקיום המוסד היא כדי לחנך בו את הבן. אם נזרוק אותו מכאן, לא יהיה עוד סיבת קיום למוסד כולו. ולכן מתעוררת הנהגת ה"אבא" השורשית יותר, ופועלת רחמים להשאיר את הבן במוסד²².

והנה, בעיקרון לא ראוי שהבן ייחשף לגילוי זה, כי מעתה הוא עלול חלילה לנצל את מעמדו המיוחד, ושוב יחטא. ועל כן ראוי שהבן יבין שגם הנהגה מיוחדת זו לא היתה כביכול בנקל, ואין היא ההנהגה הראויה לפעול בדרך כלל, כי יש דין ויש דיין, וצריך להתקדם לפי כללי הדין והמשפט.

הקב"ה ברא את העולם בכדי להביא אותו ליעד מסויים באמצעות עם ישראל. ההנהגה הרגילה שלו עמנו היא הנהגת "מְלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ"²³, משום שרק בצורה כזו אנו נפעל בדרך הנכונה והראויה. אולם בשעה שאנו יורדים עד לעפר ויש סכנת כליה, אז מתעורר הרצון העליון של "הארת אבא", ופועל רחמים לפנים משורת הדין.

הנהגה זו היא השורש של י"ג מידות הרחמים, אשר פסגתם הוא במידת "ונקה" המעוררת את שורש הרצון העליון, וממילא נותנת מתנת חנינם גם לשאינו הגון וראוי לכך.

ההנהגה הגבוהה הזו של היציאה מהכללים לכיוון מעלה - לרצונו יתב', מתגלית רק בשעה שיש ירידה עצומה עד כדי סכנה של כליה. רק בשעה זו אנו רואים שהקב"ה הוא "אבא" שדואג לנו תמיד.

²³ משלי כט, ד.

²² בדומה לזה מצינו בחז"ל (בראשית רבה יב, טו) "ביקש הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאינו מתקיים, עמד ושיתף עמה מידת הרחמים". וקשה, אם מידת הדין דורשת שלא לקיים את העולם, מדוע באמת לקיימו. אלא שמידת הדין בעצמה אינה חפצה בהחרבת העולם אלא רק בניהולו בצורה נכונה, ובשעה שהדין יגרום להחרבת העולם, אזי הדין בעצמו דורש לשתף מידת הרחמים!

ובשעה שמתגלית הנהגה זו, אנו מבינים שגם כל הצמצומים והרע שראינו עד עתה, היו בעצם לטובתנו, שהרי אותו ה"אבא" קבע אותם בעבורנו, ובוודאי זו הדרך הנכונה להביא אותנו אל תכליתנו.

הרי זה כאב המוביל את בנו לחדר ניתוח, אמנם מכאיבים לו שם, אך דוקא על ידי כאבים אלו הוא יצא בריא וחזק יותר.

צחוק שמבטל את הצחוק לעומת צחוק שלמעלה מן הצחוק

נמצא, שישנם שני דרכים להשיג את הגילוי של אור ה' בבריאה:

האחת, באמצעות הכללים והחוקים של שכר והשפעה כאשר הכל פועל כשורה - "וְהָיָה אִם שָׁמַעְתְּמָעוֹ" וכו'²⁴, "אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ" וכו'²⁵,

והשנייה, באמצעות הגילוי של האור המוסתר בתוך החושך והרע בעצמו.

האריז"ל כותב²⁶ שהמילה "שחוק" היא בגימטריה שני פעמים "אור".

כלומר, יש שני צורות להכיר את האור - או על ידי האור שמאיר דרך מערכת הצחוק, או על ידי האור שלמעלה מהצחוק - וזהו האור הכפול והמכופל הטמון המושג "צחוק".

בסיום השנה עמלק עושה ליצנות מכל ההישגים

חודש ניסן מוגדר כראש החדשים, מקור להשפעה הרוחנית לכל השנה כולה, וא"כ חודש אדר הוא סוף וגמר השנה כולה.

בסוף השנה אדם עלול להיכנס לעצבות ודכאון מתוך מחשבה "מה כבר פעלתי השנה", "מן העפר באתי ואל העפר אשוב", ובמהלך השנה לא הצמחתי שום דבר רציני מן העפר...

אבל אם אדם מתמקד בחלק החיובי של מה שכן פעל במהלך השנה, מתברר שהעפר עצמו הוא חיובי, שהרי כשמכניסים בו זרעים הוא עצמו מהווה סיבה לצמיחה.

תחיית המתים מכונה בתפילה "מצמיח ישועה" לשון 'צמח', משום שזו בחינה שמעלה את האור חדש הבוקע מתוך העפר והמוות בעצמו.

במאמר הקודם הורחב מה שלימדונו קדמונינו, שעמלק הוא בחינת 'נחש' אשר כל מהותו הוא 'יסוד העפר', וממנו כל חיותו, ועל כן הוא מבקש תדיר למשוך את האדם החי להיות גם כן באותו מקום נמוך ושפל, שיכנס לעצבות וחדלון, בבחינת "אֲדָמָה" ללא צמיחה, ולא לעלות לרוממות של "אֲדָמָה לעליון".

אך איזה אדם יסכים להיכנס למצב של עצבות דכדוך וחדלון, לשם כך המציאו העמלקים את ה"ליצנות הדוחה מאה תוכחות", לזלזל בכל דבר שבקדושה ולעשות צחוק אחד גדול מכל אפשרות לרצינות ומצפון, זהו ה'צחוק' של האומלל.

את העמלק הזה אנו פוגשים גם בתוך בית המדרש: אלו אותם אנשים שאומרים לבני העליה: "מה אתה עוסק בעבודה של רוממות? אתה באמת מאמין בזה? ... אתה באמת

²⁶ עץ חיים שער כא פ"ב.

²⁴ דברים יא, יג.

²⁵ ויקרא כו, ג.

חושב ברצינות שיש לך יכולת להתרומם והרגיש את פנימיות העבודה? ... זה סתם אוסף של רגשות דמיוניים!..."

ניתן לדון את האנשים האלו לכף זכות. הם כנראה מחוברים יותר ליסוד העפר, וחסרה להם היכולת להבין שיש מושג של רוממות אמיתית. ולכן הם ציניים וליצנים, זה אולי לא מתוך רוע ממש, אלא כי הם בעצמם באמת מנותקים מכל מושג של רוממות ורגשי קודש!...

הצחוק בחטא העגל - רצון להפטר מהחוק

ובזאת נשכיל להבין מה התורה מציינת לנו בחטא העגל בהגדרה החמורה של "ויקומו לצחק". הלא על פניו היה נראה כי כוונתם היא לטובה, שיחול עליהם מידת הדין אשר ישמרם מן החטא. אך זו גופא היתה הטענה על ישראל בחטא העגל: אם הגעתם למצב של "ויקומו לצחק", הרי זה סימן שאתם מבקשים לבטל את החוק בעצמו!

אם יש לכם רצון שמידת הדין תשלוט עליכם כדי שלא תכשלו, ויחד עם זה הינכם 'מצחקים' הרי אות הוא שאינכם מחוברים לתורה בחיבור הנכון, ובפנימיותכם אינכם מבקשים אלא דרך כיצד לפרוק את העול המכביד הזה ולצאת מהחוק.

ובזה יבואר הטעם שרש"י כאן השמיט את הפירוש הפשוט של "ויקומו לצחק" דהיינו שעבדו עבודה זרה, משום שכאן היה נראה לכאורה שכוונתם היא לטובה במידת מה, שבקשו שיחול עליהם מידת הדין שישמור אותם שלא יכשלו, אך המציאות הזאת שיחד עם זה התלווה ה'צחוק' של ג"ע ושפ"ד, אות הוא שכל כוונתם הוא לפרוק עול, וזהו יסוד העבודה זרה, ולאור זאת ביאר רש"י שם שצחוק כולל גם חטא דע"ז.

הצחוק בפורים - המשך מתוקן ליום הכיפורים על ידי חיבור לדרגה שמעל החוק

ועתה נגלה כיצד התיקון לחטא העגל הוא הצחוק המתוקן של ימי הפורים.

בתיקוני זוהר²⁷ כתוב שיש דמיון בין פורים ליום הכיפורים, "פורים כיפורים".

והנה, התיקון של חטא העגל התחיל במתן הלוחות השניות אחר הכפרה דיום הכיפורים²⁸, ובאמת היה אז גילוי ההנהגה העליונה לקבל תשובתם ולתת דרך חדשה למרות חטאם הנורא, ופסגתו הוא בתיקון של בניית המשכן.

נקודת שיא הקדושה במשכן היה בקודש הקדשים, בארון העדות, שם השכינה מדברת מעל הכפורת, כדברי הכתוב²⁹:

וְנִוְעַדְתִּי לָךְ שֶׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אַרְוֵן הָעֵדוּת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

הגמ' במסכת סוכה³⁰ מלמדת שמעולם לא ירדה שכינה למטה מי, כי היא היתה מעל הכפורת, נמצא א"כ שנקודת החיבור של התחתונים והעליונים הוא בנקודת החיבור של הכרובים לכפורת.

²⁹ שמות כה, כב.
³⁰ סוכה ה ע"א.

²⁷ תיקון כא.
²⁸ תענית כו ע"ב.

ונקודת החיבור הזאת היא עצומה, כאהבת האב את בנו, ואין לנו רשות להיחשף אליה, כי אנחנו חייבים להרגיש שהקב"ה הוא פועל עימנו לפי הדין והמשפט. ולכן רק לכהן גדול ביום הכיפורים אחר ההכנה הראויה נכנס לבית קדש הקדשים ופועל לחזק את הקשר הפנימי הזה המתגלה אז, ובזה הוא פועל כפרה לכל החטאים והעוונות של ישראל.

ועתה, לקראת תקופת בית שני והגלות האחרון שבא בעקבותיו עד לגאולה השלמה הרי אנו נמצאים במצב רחוק מהקב"ה, ואם נפעל רק על פי הדין, ולא נכיר יותר את ההנהגה העליונה של הקב"ה עימנו, אין איש יודע עד מה, ואין לנו כל תקווה.

ועל כן הקב"ה ברוב רחמיו גילה באותו הפורים את ההנהגה העליונה שהיא למעלה מן החוק, ובזה תקוותנו במשך כל הגלות הנורא והריחוק הקשה שאנו נמצאים בו, כי אנו יודעים שהקב"ה אוהב אותנו מאד ועושה הכל ש"לא ידח ממנו נדח". והארה זו חוזרת על עצמה בתאריך זה מידי שנה³¹.

ובזה נשלם הגילוי של 'יום הכיפורים' בימי הפורים, כשהתברר שגם בתוך פסגת החשיכה הקב"ה פועל באהבה גמורה ועושה הכל לטובה.

למרות שלעם ישראל היו ניסים רבים במהלך הדורות, אבל רק בפורים התברר איך הטבע והרע עצמו משמשים ככיסוי לאור טוב ומועיל.

ואז נתקן חטא העגל בשלמות, כי יסוד החטא היה במה שבקשו להפעיל עליהם מידת הדין, כי קבלת התורה אצלם היה ביראה ולא באהבה וחיבור אמיתי, ומעתה "הדר קיבלוה מאהבה"³².

וזהו הצחוק של פורים, אשר בא לבטא יציאה מכל הגבולות, "עד דלא ידע", אך לא חלילה מתוך ביטול וליצנות על החוק, אלא בהתחברות להארה עליונה ושורשית יותר מן החוק עצמו, שהיא ההארה של אבא שברצונו לפעול במתנת חנים כדי לשמור את ישראל מסכנת הכליה שתבטל את מימוש התכלית.

כשמגלים את האור העליון בבחינת ה"צחוק", מתחברים באהבה גם לחוק עצמו. ועל זה נאמר "הדר קבלוה מאהבה" וזה התיקון לחטא העגל.

שתי בחינות באות ק'

כאמור, הצחוק של חודש אדר נובע מכח האות ק'.

לאות ק' יש שתי משמעויות: האחד הוא כקוף בפני אדם³³, והשני הוא 'קדוש'³⁴.

יש שני אפשרויות ליציאה מן החוק: האחת היא זלזול וביטול המשמעות של החוק, עשייה חיצונית בלי שום חיבור, כ"מעשה קוף בעלמא", והשניה היא בחינת 'קדוש' שמבטא חיבור פנימי למהות המוסתרת בתוך החוק ואפילו בתוך החושך.

בפורים יש לנו יכולת לספוג את ההארה של הצחוק הפורץ את הגבולות לטובה.

תחיית המתים באלף השישי - לגלות שגם הרע הוא טוב

מובא בספרים³⁵ שבסוף האלף השישי תהיה תחיית המתים לצדיקים הראויים לכך.

³⁴ שבת קד ע"א.

³⁵ רמח"ל 'דעת תבונות' סי' צב ועוד.

³¹ כלשון שער הכוונות - פורים.

³² שבת פח ע"א.

³³ זו"ח שיה"ש כה ע"א.

ותמוה, הרי האלף השישי הוא עדיין בכלל הנהגת העולם הזה, כשלאחריו באלף השביעי יהיה "חד חרוב" ורק באלף השמיני תתחיל הנהגת העולם הבא, שעל זה נאמר "מחר לקבל שכרם"³⁶.
ואם כן צריך ביאור מה המשמעות של תחיית המתים המתרחשת גם באלף השישי?

אלא שתחיית המתים זו עניינה הוא להראות כיצד כל הטבע והרע שימשו גם הם לגילוי הטוב, וזה יכול להיות רק בשעה שעדיין יש הנהגת עולם הזה עם מציאות של רע וחושך, רק בשעה כזו ניתן להאיר את הארת ה"אז ימלא שחוק פיננו".

תחיית המתים באה בזכות יצחק, משום שדווקא כשמכירים בעוצמה של מידת הגבורה מבינים את גודל המתנת חינם שבהשפעת הטוב.

הצחוק של יצחק מגלה את האור שלמעלה מהחוק, בו מתברר איך שברע עצמו טמון האור והטוב.

הצחוק מגלה שהמוות עצמו היה לטובה. וכמו שמבאר הרמח"ל³⁷ שלאחר חטא אדם הראשון אין לאדם יכולת להשיג את האור האלוקי בשלימותו בתוך הגוף הגשמי, ומוכרחים להחזיר אותו אל העפר כדי להוציאו אחר כך בצורה מתוקנת ומוכשרת יותר.

לכן כל המועדים בטלים, כי הם באים לגלות את האור הרגיל של ההשפעה של הקב"ה בגלוי, וזה לא החידוש לעתיד לבוא בתחיית המתים, אך 'פורים' לא יבטל, כי הארת פורים היא הסוגיא של הגילוי של ימי תחיית המתים של האלף השישי, שבו יתגלה האור המוסתר בתוך החושך.

ובזה נתבארו דברי אדוננו הגר"א זי"ע בעניין השוק דאדר:

שחוק באדר – "משתה ושמחה ליהודים" כו', וכן הגאולה באלף הששי שבו עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כו'.

ומכאן נלמד לענייננו, לחלק בין צחוק של יציאה מן החוק, כדי לחפות על המצפון הכואב, שעל זה נאמר:

בְּשִׁחוק לְכִסִּיל עֲשׂוֹת זְמָה וּגו'

לצחוק של חיבור עליון מכל הצמצום, בבחינת "עד דלא ידע"...

³⁷ דרך ה' ח"א פרק ג אות ט.

³⁶ כמבואר ב'דעת תבונות' שם בהרחבה.

כהשלמה לוועדים על עבודת המידות
צירפנו לחוברת זו וועדים נוספים הנמסרים על הספר הקדוש

תומר דבורה

למקובל האלוקי הרמ"ק זי"ע
אשר לימודו וסגולתו נודע לכל מבקשי ה'

שזכות הלימוד יעמוד לרפואת
האשה החשובה רחל אלישבע בת אלתי אברומה שתחי' לאוי"ט
האשה החשובה מלכה מרים בת שרה אלקה שתחי' לאוי"ט
בתוך שאר חולי ישראל

לשמיעת השיעור
ב'קו להבין' - 073-2951381
שלוחה: 3-6 שיעור: 2

ראוי שיתדמה האדם לקונו

פרק א

הָאָדָם רָאוּי שִׁיתְדַּמֶּה לְקוֹנוֹ וְאִזּוּ יִהְיֶה בְסוּד הַצּוּרָה הָעֲלִיּוֹנָה צֶלֶם וְדַמּוּת, שְׂאֵלוֹ יִדְמָה בְּגוֹפוֹ וְלֹא בְּפַעֲלוֹת הָרִי הוּא מְכֻזֵּב הַצּוּרָה וַיֹּאמְרוּ עָלָיו צוּרָה נֹאֶה וּמַעֲשִׂים בְּעוֹרִים. שְׁהָרִי עֵיקַר הַצֶּלֶם וְהַדַּמּוּת הָעֲלִיּוֹן הֵן פְּעֻלוֹתָיו, וּמֵה יוֹעִיל לוֹ הַיּוֹתוֹ בְּצוּרָה הָעֲלִיּוֹנָה דַּמּוּת תְּבִנִית אֲבָרָיו וּבְפַעֲלוֹת לֹא יִתְדַמֶּה לְקוֹנוֹ. לְפִיכֵךְ רָאוּי שִׁיתְדַּמֶּה אֶל פְּעֻלוֹת הַפֶּתֶר שֶׁהֵן י"ג מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים עֲלִיּוֹנוֹת. וְרַמְזוֹת בְּסוּד הַפְּסוּקִים (מִיכָה ז', יח) מִי אֵל כְּמוֹךְ. יָשׁוּב יִרְחַמְנֵנוּ. תַּתֵּן אֲמֵת. אִם כֵּן רָאוּי שֶׁתִּמְצָאֵנָה בּוֹ י"ג מִדּוֹת אֱלֹהִים.

מדוע 'ראוי' ולא 'חובה'?

הרמ"ק פותח וכותב "הָאָדָם רָאוּי שִׁיתְדַּמֶּה לְקוֹנוֹ".
והנה בדבריו הוא אינו מביא מקור לכך, אלא מכריח זאת מכוח סברא, למרות שישנה מצות עשה מפורשת "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי"י³⁸!
וזה תימה.

ונראה להוכיח בכך, שכוונת הרמ"ק לעסוק בדמיון לבורא בבחינה פנימית יותר, שהרי אי אפשר לצוות עליה בדרך של חובה, אלא רק ש"ראוי" לצעוד בה בסולם העליה. ואכן, הוא ממשיך ומפרט דרגות גבוהות ביותר.

שהרי לכאורה המצוה של "והלכת בדרכיו" מחייבת בעיקר מעשים חיצוניים שניתן לצוות עליהם, אולם הרמ"ק כאן בא ללמד את האדם לצעוד בעקבות הבורא בחיבור פנימי ומהותי לשורשי ההנהגה. ועל רגשות פנימיים לא שייך לצוות ולחייב, אלא להמליץ שראוי לשאוף ולבקש זאת. ובפרט שלעולם לא נצליח להגיע לאותה דרגה כמו המידות של הקב"ה עצמו, ולכל היותר ניתן רק להיות קרוב יותר ויותר לרצונו יתברך.

מהי נקודת השורש של הדמיון לבורא, אליה הרמ"ק מתכוון?

המהות של 'צלם אלקים' היא להיות משפיע

נאמר בפסוק³⁹:

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם.

היכן בא לידי ביטוי שהאדם נברא "בצלם אלקים"?

בודאי אין הכוונה לדמיון חיצוני, שהרי הפסוק מפרט את ה'צלם' בכך שנבראו 'זכר ונקיבה', והרי אין גופם דומה.

³⁹ בראשית א, כז.

³⁸ דברים כח, ט.

אלא, ביאור הדבר -

הקב"ה ביחס לעולם הוא: **משפיע**. ותכליתו בבריאת העולם היא להאיר את הגילוי שלו בצורה המפורטת ביותר.

האדם שנברא "בצלם אלקים", קיבל את היכולת להיות גם הוא בבחינת 'משפיע', ובכך להיות דומה לבורא. וזאת על ידי הולדת ילדים בעולם, ועל ידי השפעת טוב להם ולשאר הנבראים.

על כך אמרו חז"ל⁴⁰: "עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקדוש ברוך הוא". הם מתחברים לרצון העליון להשפיע, ומעבירים הלאה את ההשפעה שמקבלים, ובכך הם דומים לבורא.

מקבלים שפע כדי להשפיע אותו הלאה

תפקיד האדם הוא לשמש כצינור: לקבל שפע עליון ולהאיר אותו הלאה.

לדוגמא, אדם שלומד תורה, מקבל השפעת אור תורה, ועליו להעבירה הלאה לתלמידיו. כאשר הוא משמש כ'אלהים' כלפיהם.

מי שמשאיר את כל ההשפעה לעצמו ולא טורח להאיר לאחרים, מלבד שהוא גזלן ששומר לעצמו מה שנתנו לו כדי להעביר הלאה. הוא גם חסר 'צלם אלקים', משום שעיקר ה'צלם' זה להיות משפיע.

בזוהר הקדוש⁴¹ ובכתבי האריז"ל⁴² ישנם לשונות חריפים על גנותו הגדולה של מי שיכול להוליד ילדים ואינו מוליד. הסיבה הפנימית לכך היא משום שתכלית האדם להשפיע. - כפי שאחרים הולידו אותו, כך הוא צריך להמשיך ולהוליד אחרים.

ב'מכתב מאליהו' בקונטרס החסד מחלק הגרא"א דסלר זצ"ל⁴³ מחלק את בני האדם לשני מינים: "נוטלים" ו"נותנים".

יש אדם שנוטל את השפע שנשלח אליו מן השמים ועוצר אותו אצלו, ויש אדם שבמהותו "נותן", וגם כשהוא נוטל - זה רק בכדי שיהיה לו מה לתת ולהשפיע.

כשאדם מתחבר לרצון העליון להשפיע בעולם, הוא הופך להיות בעל "צלם אלקים", להשפיע טוב בלי גבול ומידה.

האדם משפיע על כוחות כל הנבראים

לכח ההשפעה של האדם יש השלכה עצומה על כל הבריאה כולה, וכפי שנבאר -

על המצב שיהיה לעתיד לבא נאמר⁴⁴:

וְגַר זָאב עִם כְּבֶשֶׂת וְנֹמֵר עִם גְּדֵי יָרֵבֶּץ, וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו, וְנֹעַר קָטָן נִהְגָּ בָם.

ותמוה, כיצד ידורו יחדיו הזאב והכבש הנמר והגדי? והלא אם יתבטל מהם הטבע לטרוף בעלי חיים, הזאב לא יהיה "זאב" והנמר לא יהיה "נמר"! זה חלק מעצם מהותם!

⁴³ מכתב מאליהו.
⁴⁴ ישעיה יא, ו.

⁴⁰ בבא בתרא עה ע"ב.
⁴¹ סבא דמשפטים.
⁴² שער הגלגולים.

מבאר רבי זונדל קרויזר זצ"ל⁴⁵ -

לכל תכונה יש פרשנות טובה ופרשנות רעה. ניתן להשתמש בה לטוב או חלילה למוטב.

לדוגמא: מידת העזות.

מצינו במשנה⁴⁶:

יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים.

הוא היה אומר, עז פנים לגיהנם ובשת פנים לגן עדן.

יש כאן לכאורה סתירה זוועקת: מצד אחד אומרים לאדם "הוי עז כנמר", ומצד שני מזהירים אותו "עז פנים לגיהנם"! כיצד זה מסתדר יחד? האם מידת העזות היא טובה או גרועה?

אלא שהמשנה מתרצת זאת במילים: "הוי עז כנמר... לעשות רצון אביך שבשמים"!

אם משתמשים בעזות לרעה, היא מובילה לגיהנם, אבל אם משתמשים בה לצורך עבודת ה', הרי זו ברכה ומעלה גדולה.

לכל אדם יש באישיותו את התכונות הקיימות בכל בעלי החיים שבעולם, וכן ניתנה לו היכולת והשליטה על כל הברואים, והוא קובע כיצד יוציאו לפועל את התכונות שלהם!

והנה, כשאדם משתמש במידת העזות בצורה שלילית, הוא גורם שהנמרים יהיו חיות טרף! ואילו כשהוא משתמש במידת העזות במקום הנכון, הוא הופך את הנמר בעצמו להיות עז פנים חיובי לפי רצון ה'.

כשהנמר רואה את האדם שמתנהג בעזות, הוא מבקש לטרוף אותו מתוך כעס על שהשחית את מידת העזות של הנמרים. אבל כשאדם מקדש את התכונה הזו ומוציא את הטוב שבה, גם הנמר בעצמו מכבד אותו ומגן עליו.

לעתיד לבא שהבריאה תתוקן לגמרי, אנו נשתמש בתכונות כמו העזות רק לקיום רצון ה', וכתוצאה מכך גם החיות הטורפות יפסיקו להשתמש במידות שלהם לרעה, ויתקיים "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ".

ומעתה נלמד לענייננו מוסר השכל נורא:

הקב"ה נתן לנו שכל ויכולת להשפיע. אילו נשתמש בזה להרע, חלילה, וגרוע מכך - להכשיל אחרים בעבירות נגד רצון ה', זה הרס לתכונות האלוקיות, וביזוי נורא ואיום לכוח ההשפעה האלוקי שנטע בתוכנו, ה"י.

אבל אדם המנצל את כל הכוחות שה' נתן לו כדי להשפיע טוב על בניו, תלמידיו, שכניו וידידיו, הרי הוא דומה בזה לבורא ומראה את יופי הצורה העליונה.

הצורה העליונה היא מהות ולא גשם מוגבל

האדם נברא במבנה הדומה למערכת ההשפעה האלוקית, בכדי שיבין איזה הנהגות פנימיות עליו להשפיע ולהפעיל כלפי אחרים.

⁴⁵ בחיבורו הנודע על פרק שירה.

⁴⁶ אבות פ"ה מ"כ.

כידוע, כמו שלאדם יש מבנה גופני, כך אצל הקב"ה גם מצינו גילוי הנהגה המקבילה כביכול למבנה איברים אלו, כנאמר ב"פתח אליהו". ובוודאי שאין לקב"ה גוף, אלא הכוונה היא להגדרות רעיוניות של מערכת ההשפעה שאצלנו מתבטאים בצורה של איברים גשמיים.

לדוגמא, ה'מלכות' יכולה להיות גם בסיום הגוף וגם בפה. משום שהתוכן של המידה הזו הוא 'סיום הדבר וגילוי החוצה', וכך זה קיים גם בהנהגה העליונה, זה מתקיים בכל מקום שיש מציאות של סיכום ויציאה לחוץ מן הכוח אל הפועל.

נמצא א"כ, שבשונה מהציווי "והלכת בדרכיו" שמחייב את האדם לנהוג בפעולות חיצוניות הדומות לדרכי הנהגתו של הקב"ה, וכדברי הגמ' בשבת (קלג.) מה הוא מלביש ערומים אף אתה וכו'. כאן מדובר על חיבור יותר פנימי בשורש הרצון.

אמנם לכל אדם יש מידה של רחמנות. שהרי לכל אחד קשה לראות את בית מפואר העולה בשריפה, או מוות ביסורים לילד קטן. אולם התחושות האלו עדיין לא מראים על חיבור אמיתי לרצון העליון, אלא זהו רגש קל של מידת הרחמנות.

כשיש לאדם חיבור אמיתי וחזק לרצון ה', הוא רוצה באמת שהאור האלוקי יתפשט כמה שיותר. הוא משתוקק שכולם יחזרו בתשובה, וכשהוא שומע על אדם שירד מהדרך, גם אם אינו מכירו כלל, הוא בוכה בתוך חדרי ליבו. כי השאיפה הפנימית שלו היא שכל העולם יתמלא באור אלוקי. ועל זה בא ה'תומר דבורה' ללמדנו, שעלינו לחפוץ ולהשתוקק לרכוש ככל הניתן את המידה הזו, לרצות להשפיע טוב על כל העולם ללא גבול ומידה.

